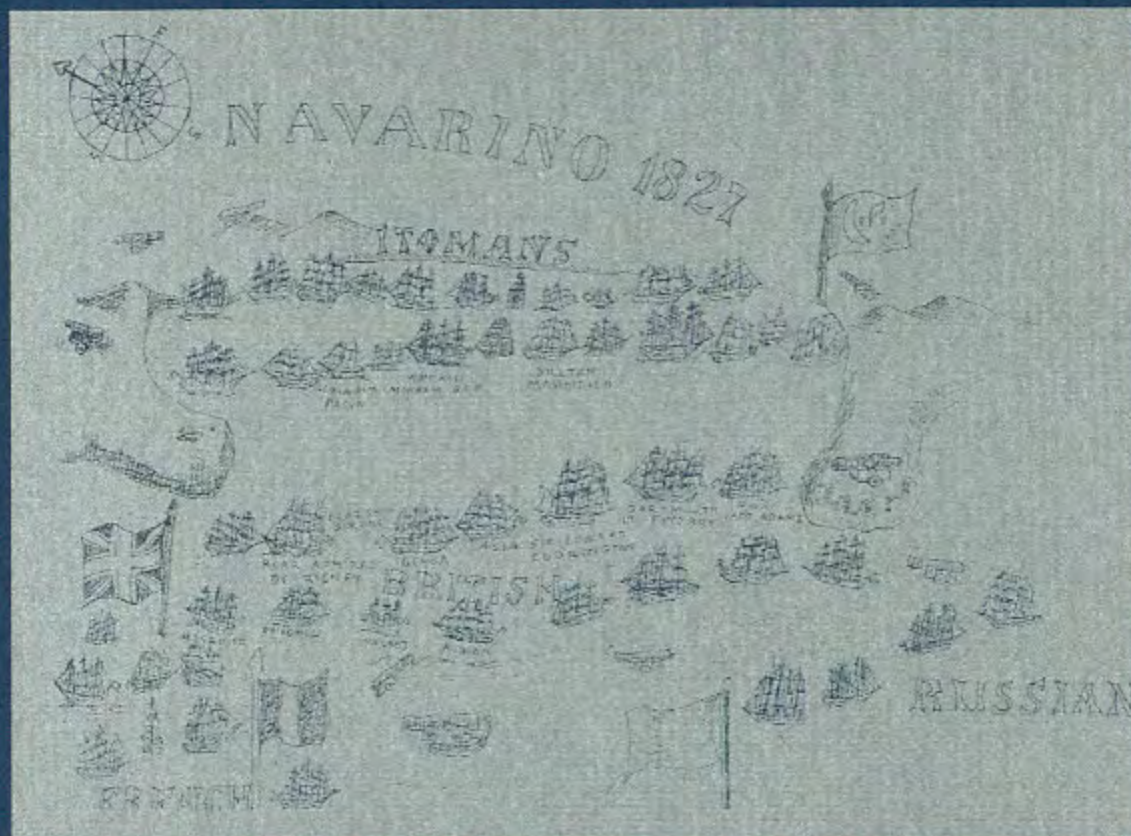

Η Ναυμαχία του Ναβαρίνου

Πολλαπλές Αναγνώσεις

Η Συλλογή του Αντώνη Τάντουλου

ΣΠΑΡΤΗ
2009

ΕΚΘΕΣΗ - ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Γεωργία Κακούρου Χρόνη
Πέπη Γαβαλά

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ

Ηλέκτρα Πρώιμου
Γ.Α.Κ. - Κεντρική Υπηρεσία
Πρεσβεία Ρωσίας
Παναγιώτης Μηνακάκης (Γραφικές τέχνες)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Νίκη Φιλιπποπούλου (από τα γαλλικά)
Ρεβέκα Τσατοβίδου (από τα ρωσικά)

ΦΩΤΟΓΡΑΦΗΣΗ

Αντώνης Τάντουλος
Γιώργος Χαλκιαδάκης

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ

Εκδόσεις ΙΔΙΟΜΟΡΦΗ (διόρθωση, επιμέλεια, δημιουργικό)

© ΕΘΝΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΟΥΤΖΟΥ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΠΑΡΤΗΣ

ΥΠΕΠΘ – Γ.Α.Κ.-ΑΡΧΕΙΑ ΝΟΜΟΥ ΛΑΚΩΝΙΑΣ

Αντώνης Τάντουλος

ISBN: 978-960-85308-5-0

ΧΟΡΗΓΟΙ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ (ΕΟΤ)

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ (ΟΠΑΝΑΛ)

ΕΘΝΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΟΥΤΖΟΥ – ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΠΑΡΤΗΣ
ΥΠΕΠΘ – Γ.Α.Κ.-ΑΡΧΕΙΑ ΝΟΜΟΥ ΛΑΚΩΝΙΑΣ

Η Ναυμαχία του Ναβαρίνου

Πολλαπλές Αναγνώσεις

Η Συλλογή του Αντώνη Τάντουλου

Διάρκεια Έκθεσης: 28/3/2009 - 31/8/2009

ΣΠΑΡΤΗ
2009

58. Navarin.

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΝΑΒΑΡΙΝΟΥ

Ένα θρυλικό ιστορικό γεγονός

Η Ναυμαχία του Ναβαρίνου ανήκει στα ιστορικά γεγονότα που δεν περίμεναν τη συλλογική μνήμη και την προοπτική του χρόνου για να πάρουν τις διαστάσεις του θρύλου. Και το άξιζε από κάθε άποψη. Γιατί ήταν πράγματι ένα γεγονός απρόβλεπτο, απροσχεδιασμένο και μεγαλειώδες για την τόλμη του, την έκβασή του και τις συνέπειές του· και κυρίως για την ευτυχή ανατροπή που επέφερε στις τύχες των αγωνιζομένων για την ελευθερία τους Ελλήνων, όταν σχεδόν όλα είχαν κριθεί, όχι μόνο από την εξάντληση των δυνάμεών τους και τις ατυχίες των τελευταίων ετών, αλλά κυρίως στα τραπέζια των διαπραγματεύσεων των μεγάλων δυνάμεων. Τόσο το Πρωτόκολλο της Αγίας Πετρούπολης του 1826 όσο και η Συνθήκη του Λονδίνου του 1827 προέβλεπαν τη δημιουργία ενός κράτους αυτόνομου μεν, αλλά με εξάρτηση και υποτέλεια προς την Υψηλή Πύλη.

Η καταναυμάχηση του υπερτριπλάσιου σε αριθμό πλοίων αιγυπτιακού στόλου του Ιμπραήμ στον κόλπο του Ναβαρίνου από τους τρεις ναύαρχους των τριών μεγάλων δυνάμεων Κόντριγκτον, Ντε Ρινύ και Έυντεν (Αγγλου, Γάλλου και Ρώσου αντίστοιχα) στις 8 Οκτωβρίου του 1827 ανέτρεψε τα δεδομένα επιταχύνοντας τις εξελίξεις που οδήγησαν στη δημιουργία του ελεύθερου ελληνικού κράτους. Η συμμετοχή των μεγάλων δυνάμεων σ' αυτή την αναπάντεχη νίκη προσέδωσε στο γεγονός ένα χαρακτήρα οικουμενικό. Το νέο μεταδόθηκε όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σ' ολόκληρη την Ευρώπη σαν φρυκτωρία. Οι Έλληνες αισθάνθηκαν μεγάλη ανακούφιση και χαρά, καθώς είδαν τις ελπίδες τους ν' αναπτερόνονται και το φως της ελευθερίας ν' ανατέλλει επιτέλους, ενώ οι φιλελεύθεροι κύκλοι της Ευρώπης, ιδιαίτερα των νικητών συμ-

μάχων, χαιρέτισαν το γεγονός ως τον θρίαμβο της δίκαιης παρέμβασής τους στο πλευρό του ηρωικού λαού της Ελλάδας. Ο κύβος είχε ριφθεί, οι τύχες της Ελλάδας είχαν κριθεί. Ίσως καμιά μάχη δεν είχε τόση απήχηση στη συνείδηση των Ευρωπαίων από τον καιρό της Ναυμαχίας του Λεπάντο (της Ναυπάκτου) της Ιερής Συμμαχίας κατά των Τούρκων του 1571. Γι' αυτό ενέπνευσε πολλούς καλλιτέχνες όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και στην Ευρώπη.

Ένα τόσο σημαντικό γεγονός που συνδέεται με την ίδια την ύπαρξή μας ως έθνος και ως κράτους αξίζει να το γνωρίσουμε σε βάθος ανατρέχοντας στα τεκμήρια που το φωτίζουν και το ζωντανεύουν στη μνήμη μας. Γι' αυτό θεωρώ ευτυχή έμπνευση την οργάνωση αυτής της έκθεσης που έχει ως βασικό πυρήνα της την πλούσια συλλογή του φιλόστοργου γιατρού κ. Αντώνη Τάντουλου, τον οποίο και ευχαριστούμε θερμά, αλλά και τη γενναιοδωρή συνεισφορά των Γενικών Αρχείων του Κράτους και τη βοήθεια των πρόθυμων στελεχών τους. Κάθε ανάλογη πρωτοβουλία χρειάζεται τον εμπυχωτή και τον ακάματο εργάτη της. Στον ρόλο αυτό διέπρεψε για άλλη μια φορά η αγαπητή και δραστήρια συνάδελφος Γεωργία Χρόνη, επιμελήτρια της Κουμανταρείου Πινακοθήκης Σπάρτης. Την ευχαριστώ και την συγχαίρω. Ευχαριστώ επίσης τον Πρόεδρο του Ε.Ο.Τ. κ. Ιωάννη Κοφίνη, που δέχτηκε με προθυμία και γενναιοδωρία να χρηματοδοτήσει τον κατάλογο της έκθεσης.

Μαρίνα Λαμπράκη-Πλάκα

*Καθηγήτρια Ιστορίας της Τέχνης
Διευθύντρια της Εθνικής Πινακοθήκης*

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΝΑΒΑΡΙΝΟΥ

Η ναυμαχία του Ναβαρίνου συμβολίζει ένα σύνολο: το σύνολο των ευρωπαϊκών πραγματικοτήτων που διαμορφώθηκαν μετά την έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασης του 1821. Δεν έχουμε να κάνουμε ούτε με τυχαίο γεγονός, ούτε με έκφραση άδολου φιλελληνισμού· η ενδεχόμενη δημιουργία ελληνικού κράτους θα οδηγούσε σε λύση του Ανατολικού Ζητήματος προς την κατεύθυνση που έδειχνε η Ελληνική Επανάσταση: διαμελισμός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας· ανατροπή δηλαδή του δόγματος της εδαφικής ακεραιότητας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, στο οποίο είχαν συμφωνήσει οι νικήτριες του Ναπολέοντα ευρωπαϊκές Δυνάμεις και το τηρούσαν με ιερή ευλάβεια: Το τηρούσαν γιατί μια αλλαγή του θα προκαλούσε ανταγωνισμό ανάμεσά τους, που μπορούσε να φτάσει ως τον πόλεμο.

Η Ελληνική Επανάσταση αναίρεσε προσωρινά τον μεταξύ τους ανταγωνισμό, ώστε ο δρόμος για την ανατροπή του δόγματος περί εδαφικής ακεραιότητας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας άνοιξε. Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στους μεγάλους της Ευρώπης είχε προκληθεί από πολύ νωρίς με επίκεντρο την Ελληνική Επανάσταση: το 1823 η Αγγλία αναγνώρισε την Ελληνική Επανάσταση ως εμπόλεμο έθνος στο Ιόνιο· τον ίδιο χρόνο η Ρωσία πρότεινε για λύση του ελληνικού προβλήματος τη δημιουργία τριών αυτόνομων –όχι ανεξάρτητων – ελληνικών επαρχιών· από το 1824 η Αγγλία παραχώρησε στην επαναστατική κυβέρνηση δάνεια για τη χρηματοδότηση του Αγώνα· το 1826 Αγγλία και Ρωσία υπέγραψαν το «Πρωτόκολλο της Πετρούπολης» που πρότεινε αυτόνομη Ελλάδα· και το 1827, και με τη συμμετοχή της Γαλλίας, υπέγραψαν τη συνθήκη του Λονδίνου (Ιουλιανή Σύμβαση, 6 Ιουλίου 1827) με σκληρή προειδοποίηση προς το Σουλτάνο, αφού απειλούσαν με διαφορετική από την έως τότε στάση τους, αν δεν αποδεχόταν τους όρους της Συνθήκης.

Η ναυμαχία του Ναβαρίνου, λίγους μήνες μετά, ήταν συνέπεια της άρνησης του Σουλτάνου να αποδεχτεί τους όρους της Συνθήκης που έθεταν η Αγγλία, η Ρωσία και η Γαλλία. Ο δρόμος για τη δημιουργία ανεξάρτητου ελληνικού κράτους, που ήταν το κεντρικό αίτημα της Επανάστασης, ήταν πλέον ολάνοιχτος. Και ενώ ελληνικό κράτος λειτουργούσε από τις αρχές του 1828 με την άφιξη του Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια, οι σχετικές διαδικασίες θα ολοκληρωθούν το 1832 με την εκλογή του βασιλιά Όθωνα. Η ναυμαχία του Ναβαρίνου αποδείχτηκε αποτέλεσμα επιτυχών χειρισμών από την Επανάσταση και καταλύτης πολλών εξελίξεων στην ίδια την Ευρώπη.

Φεβρουάριος 2009

Βασίλης Κρεμμυδάς
Ομότιμος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Η ΚΟΥΜΑΝΤΑΡΕΙΟΣ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ ΣΠΑΡΤΗΣ,

Παράρτημα της Εθνικής Πινακοθήκης, εστιάζει τη δραστηριότητά της στην εκπαίδευση του κοινού. Συνομιλεί με ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες και απευθύνεται καταρχήν στη μαθητική κοινότητα, σε όλες τις βαθμίδες της, καλλιεργώντας έναν ουσιαστικό διάλογο με εκπαιδευτικούς κατά τις απογευματινές συναντήσεις. Η εκθεσιακή της πολιτική είναι, επομένως, ανάλογη με την εκπαιδευτική της δραστηριότητα και συμεριζεται τις ανησυχίες της κοινωνίας στην οποία απευθύνεται.

Οι προτάσεις του μουσείου ενεργοποιούνται και αποκτούν νόημα και περιεχόμενο ανάλογα και με τον αντίκτυπο που έχουν στην τοπική κοινωνία. Δεν αρκεί ο πολίτης να αναγνωρίζει την προσφορά του μουσείου, αλλά και να αισθάνεται ότι του επιτρέπεται να συμμετέχει σε μια συνολικότερη προσπάθεια για την πολιτιστική ανάπτυξη του τόπου. Αυτός είναι ένας από τους λόγους, που η ανταπόκριση στην πρόταση των ΓΑΚ-Νομού Λακωνίας για τη συνδιοργάνωση αυτής της έκθεσης υπήρξε θετική.

Η φιλοξενία της συλλογής του Αντώνη Τάντουλου για τη Ναυμαχία του Ναβαρίνου συνεχίζει την παράδοση του Παραρτήματος στη διοργάνωση εκθέσεων ιδιωτικών συλλογών, των οποίων οι συλλέκτες ζουν ή κατάγονται από τη Λακωνία. Έτσι, το 2002, διοργανώθηκε η έκθεση από το φωτογραφικό αρχείο του Γιώργου Γ. Τζανάκου «Χρόνια γλυκιάς απαντοχής σε γκρίζο φόντο. Κοντράστ μνήμης του φωτογράφου Γιώργου Ν. Τζανάκου»· το 2005, η έκθεση «Ζωγραφήματα από τη συλλογή του Μελέτη Φικιώρη» και, το 2007, σε συνεργασία με το Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, η έκθεση «Αλέξανδρος και Δωροθέα Εύδη. Η δωρεά της συλλογής στο ΜΜΣΤ».

Η συλλογή του Αντώνη Τάντουλου –με όλα τα δυνατά τεκμήρια που μπορούσε ο ίδιος να αποκτήσει μελετώντας, αφιερώνοντας χρόνο και δαπανώντας χρήματα– καλύπτει

ένα ιστορικό γεγονός που είχε καθοριστική σημασία για την πολιτική υπόσταση και αναγνώριση του ελληνικού κράτους, τη Ναυμαχία του Ναβαρίνου.

Η έκθεση είχε προγραμματιστεί να εγκαινιαστεί στην επέτειο των εκατόν ογδόντα χρόνων της Ναυμαχίας. Διάφοροι λόγοι εμπόδισαν τον επετειακό της χαρακτήρα. Τα μεγάλα γεγονότα, ωστόσο, πολλές φορές εξαντλούνται στις σύντομες ευκαιριακές αναφορές που τους στερούν την εις βάθος επαναθεώρησή τους και κυρίως τη μελέτη των συνεπειών τους στην εκάστοτε τωρινή συγκυρία. Παρ' όλα αυτά τα εγκαινία της έκθεσης κατά τις ημέρες του εορτασμού της Εθνικής Παλιγγενεσίας είναι συνειδητή επιλογή. Ο εορτασμός της 25ης Μαρτίου επαναλαμβάνεται πανομοιότυπα με την παρέλαση και τους δημοτικούς χορούς στην κεντρική πλατεία της πόλης. Τα αρχαία και τα βυζαντινά μνημεία έχουν παραγκωνήσει τη μελέτη του πρόσφατου παρελθόντος. Τα ακούσματα για γεγονότα που διαδραμάτισαν σπουδαίο ρόλο στον Αγώνα ατονούν, η μνήμη υποκύπτει σε άλλες προτεραιότητες, και ίσως σκοπιμότητες, και τα παιδιά παύουν να συνδέονται μέσα από την τοπική ιστορία με το όνομα του δρόμου που βρίσκεται το σπίτι τους ή με την προτομή της πλατείας της γειτονιάς τους· αγνοούν ότι η «Χειρ Δ. Ζωγράφου εκ Βορδωνίας της Λακεδαιμόνος» καθ' «υπαγόρευσιν και δι' ιδίων εξόδων του Συνταγματάρχου Μακρυγιάννη» ιστόρησε δύο εικόνες της Ναυμαχίας του Ναβαρίνου «Πολιορκία και μάχη των Ναβαρίνων» και «Ζήτω αι τρεις δυνάμεις οι σωτήρες των Ελλήνων. Η Ναυμαχία των Παλαιοναβαρίνων»· ούτε άκουσαν και τη Δημογεροντία Λακεδαιμόνος να καταγράφει τους αιχμαλώτους που σύρθηκαν από τον Ιμπραήμ: «Ψυχαί αρρένων 217, ψυχαί θηλέων 233. Ολότης αμφοτέρων 450, εκτός λάθους και λήθης». Η έκθεση μάχεται αυτή τη *βλαγίφρονα* λήθη και επιδιώκει να προσδώσει και ένα ουσιαστικότερο νόημα στους εορτασμούς και τις πανηγύρεις.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα, που θα πραγματοποιηθούν κατά τη διάρκεια της έκθεσης, παρέχουν στα παιδιά την ευκαιρία να συνδέσουν τη Ναυμαχία και με τους Λάκωνες οπλαρχηγούς, να καταγράψουν τις παραδόσεις που συνδέονται με τις λεηλασίες του Ιμπραήμ στον τόπο τους και να εκφράσουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους με το λόγο και τα χαράγματά τους. Μελετάται επίσης η συνεργασία με σχολεία και των τοπικών μεγάλων δυνάμεων με στόχο την καλλιέργεια και τη διατήρηση της κοινής ιστορικής μνήμης.

Η έκθεση ακολουθεί μια χρονολογική λογική και είναι διαρθρωμένη με μια θεματική ακολουθία: α) Ο Τόπος· στην ενότητα αυτή εκτίθενται χάρτες που διασώζουν πολύτιμες πληροφορίες για τα τοπωνύμια και τη διάταξη των πλοίων. β) Τα πρόσωπα· στην ενότητα περιλαμβάνονται οι προσωπογραφίες των εμπλεκόμενων άμεσα ή έμμεσα στη Ναυμαχία. γ) Η ενδυμασία· με τις απεικονίσεις της συμβάλλει στην κατανόηση χαρακτήρων και συμπεριφορών. δ) Τα όπλα· όργανα εκ των ων ουκ άνευ της σύρραξης. ε) Η Ναυμαχία· απεικονίσεις μέσα από τις οποίες διαφαίνεται και η σημασία της, και στ) Φόρος τιμής· αντικείμενα με τα οποία οι εμπνευστές τους επιχειρούν να τιμήσουν και να διατηρήσουν τη μνήμη της Ναυμαχίας. Στη διάθεση των μελετητών

τίθενται επίσης και τα εκατόν σαράντα περίπου βιβλία της έκθεσης, πολλά από τα οποία αποτελούν σπάνιες εκδόσεις.

Η έκθεση βασίζεται στο συλλεκτικό πάθος του γιατρού Αντώνη Τάντουλου που προτιμάει να υπηρετεί τη λακωνική γη και πραγματοποιήθηκε με τη συνεργασία και τη συμπαράσταση της φίλης Πέπης Γαβαλά, Προϊσταμένης των ΓΑΚ-Νομού Λακωνίας, που ανέλαβε και την πλαισίωση των εκθεμάτων με έγγραφα προερχόμενα από τα Γενικά Αρχεία του Κράτους. Για το λόγο αυτό τους ευχαριστώ θερμά. Ευχαριστίες εκφράζονται προς την Πρεσβεία της Ρωσίας και τους χορηγούς, ΕΟΤ και Οργανισμό Πολιτιστικής Ανάπτυξης Ν.Α. Λακωνίας. Ευχαριστώ επίσης θερμά τη Μαρίνα Λαμπράκη-Πλάκα, Διευθύντρια της Εθνικής Πινακοθήκης, που συμμερίζεται ανησυχίες, ενθαρρύνει πρωτοβουλίες και στηρίζει επιλογές, την Όλγα Μεντζαφού-Πολύζου, Προϊσταμένη της Διεύθυνσης Καλλιτεχνικού και Μουσειολογικού Προγραμματισμού της ΕΠΜΑΣ, για τη θετική της ανταπόκριση, καθώς και τον Κων/ντίνο Αρβανιτάκη, Προϊστάμενο της Δ/νσης Διοικητικού-Προσωπικού, και τη Μαρίνα Μακρή για την αμέριστη βοήθειά τους.

Δρ. Γεωργία Κακούρου Χρόνη
Επιμελήτρια της Εθνικής Πινακοθήκης

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΝΑΒΑΡΙΝΟΥ: ΠΟΛΛΑΠΛΕΣ ΑΝΑΓΝΩΣΕΙΣ

Ο Κόδριγκτον, ο Δεριγνύ, ο Χέυδεν, ο Ντε λα Γκραβιέρ, ο Φέλοους, ο Ιμπραήμ, ο Ταχίρ Πασάς, ο Μουχαρέμ Μπέης.

Ναυαρχίδες, φρεγάτες, κορβέτες, δίκροτα, μπρίκια, ημιολίες, πυρπολικά, μεταγωγικά, πλοία γραμμής: το *Ασία*, το *Σειρήνα*, το *Αζόφ*, το *Γένοβα*, το *Αλβιών*, το *Ντάρτμουθ*, το *Ρόουζ*, το *Σκυλίων*, το *Αρμίδα*, το *Αλέξανδρος Νιέφσκυ*, το *Εσμίνα*.

Ονόματα σαν παραμύθι για την ελληνική ιστορία: οι πρωταγωνιστές εκείνου του Οκτώβρη του 1827 στο Ναβαρίνο. Τότε που τη γλώσσα της διπλωματίας διαδέχτηκε η γλώσσα του πολέμου. Τότε που η αχτίδα ελπίδας, που φάνηκε για τους Έλληνες, με το αγγλο-ρωσικό Πρωτόκολλο της Πετρούπολης την άνοιξη του 1826 (23.3/4.4 1826) και τη συνθήκη του Λονδίνου το καλοκαίρι του 1827 (6.7.1827) είχε μια απρόβλεπτη επιτυχημένη εξέλιξη, τη ναυμαχία του Ναβαρίνου. Ένα γεγονός που δρομολόγησε την οριστική λύση του προβλήματος μιας χούφτας ανθρώπων στη Ν.Α. άκρη της Ευρώπης με την αυτοθυσία φιλελλήνων και μη, αρχηγών και πληρωμάτων των στόλων των Μ. Δυνάμεων. Οι Ενωμένες, συντονισμένες, Ευρωπαϊκές Δυνάμεις Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας για πρώτη φορά μαζί στο προσκήνιο απέναντι στον κίνδυνο εξ ανατολών

- Για μια νίκη πέρα και πάνω από τη μέχρι τότε «εξωτερική πολιτική» των Μεγάλων Δυνάμεων.

- Για μια νίκη που αποτέλεσε φωτεινό σημείο αναφοράς των ενωμένων λιγοστών ευρωπαίων, με μόλις 27 πλοία, απέναντι στην τεράστια τουρκοαιγυπτιακή δύναμη των 89 πλοίων.

- Για μια νίκη με τόσες αντιφατικές συνέπειες: ένα ξάφνιασμα στις κυβερνήσεις της Ευρώπης: μια τεράστια ευγνωμοσύνη από τους Έλληνες για τη μεθόδευση πλέον της δημιουργίας του Νέου Ελληνικού Κράτους.

- Για μια νίκη που οι Οθωμανοί προκάλεσαν, αρνούμενοι

να αποδεχτούν την Ιουλιανή Σύμβαση, και την αποδίδουν στη διαφωνία ανάμεσα στον Ιμπραήμ Πασά και τον Οθωμανό ναύαρχο, πεπειραμένο θαλασσόλυκο, Τσεγκέλογλου Ταχίρ Πασά, ενώ θεωρούν την επίθεση των συμμαχικών στόλων εντελώς αντίθετη στους διεθνείς πολεμικούς κανόνες, καθώς η Αγγλία, η Γαλλία και η Ρωσία δεν βρίσκονταν σε κατάσταση πολέμου με το οθωμανικό κράτος.

- Για μια νίκη που συγκινεί από τότε έως σήμερα όλη την Ευρώπη: τιμές, μετάλλια, απεικονίσεις, λογοτεχνία, θεατρικά έργα, βραβεία, γραμματόσημα, βιβλία, λευκώματα, είδη καθημερινής χρήσης, παιχνίδια εμπνευσμένα από τη ναυμαχία στο Ναβαρίνο.

Μια νίκη που δίνει το δικαίωμα στους τρεις Ναυάρχους να εύχονται και να συμβουλεύουν: «Ευχόμαστε, κύριοι, η καταστροφή των ναυτικών δυνάμεων που σας πολιορκούσαν να μπορέσει να επιδράσει κατά τρόπο αποφασιστικό στα πεπρωμένα της πατρίδος σας, να μπορέσει να σας εμπνεύσει πλήρη εμπιστοσύνη στα γραπτά της θείας πρόνοιας και να σας καταστήσει πιο προσεκτικούς στα καθήκοντά σας, πιο μονιασμένους μεταξύ σας και τέλος πιο άξιους της εύνοιας και της εκτίμησης των πολιτισμένων εθνών».

Τα έγγραφα που πλασιώνουν, υπομνηματίζουν και ζωντανεύουν με το «λόγο τους» την πλούσια συλλογή χαρακτηριστικών και αντικειμένων του Αντώνη Τάντουλου προέρχονται από την Κεντρική Υπηρεσία των Γενικών Αρχείων του Κράτους, από τα Γ.Α.Κ.-Αρχεία Νομού Λακωνίας και από τη Ρωσική Πρεσβεία. Καλύπτουν την περίοδο 1824-1834.

Μέσα από τα έγγραφα αυτά είναι φανερή η εξαιρετική ενημέρωση, δεδομένων των συνθηκών, σε όλη την επαναστατημένη Ελλάδα, η πολιτική των ευρωπαϊκών δυνάμεων και ο «προστατευτισμός» της Ρωσίας, η προσπάθεια επιβολής της Ιουλιανής Συνθήκης, οι εκθέσεις του τελικού αποτελέσματος, οι καταγραφές και οι ανταμοιβές των νικητών.

Σύμφωνα με τα έγγραφα που προέρχονται από τα Γ.Α.Κ.-

Αρχεία Ν. Λακωνίας, 2-3 χρόνια πριν τη Ναυμαχία του Ναβαρίνου, την περίοδο 1824-1825 ο Αντώνης Σαλβαράς, ο πιο ανήσυχος νεαρός γόνος της οικογένειας των εμποροκτηματιών του Μυστρά, μάχεται, οργανώνει και δρα ως «πολιτάρχης» στο Νιόκαστρο. Αμείβεται από τα εθνικά εισοδήματα, ενώ οι Δημογέροντες και Επιστάτες της επαρχίας μιλούν θετικά για την καλή διοίκησή του.

Μαζί του και ο Ηλίας Κουσκούρης, που το Φεβρουάριο του 1825 ενημερώνει τον αδελφό του Αντώνη, Κωνσταντή Σαλβαρά, στο Μυστρά καθώς και τον Νικολάκη Σαλταφέρο στο Ανάπλι, για την απόβαση του Ιμπραήμ Πασά στη Μεθώνη, για τη στρατιωτική δύναμή του και για τη δύναμη των Ελλήνων, την καταστροφή Μεθώνης, Κορώνης, Πεταλιδίου και την αναμονή επίθεσης στο Νιόκαστρο.

Το Μάρτιο του ίδιου χρόνου ο Αντώνης Σαλβαράς επιδιώκει χρηματική βοήθεια για την πληρωμή των στρατιωτών, ενώ τον Απρίλη περιγράφει στον αδερφό του τις στρατιωτικές επιχειρήσεις στην περιοχή του. Τον Ιούνιο περιγράφεται η επιστροφή των όπλων που είχαν δοθεί στον Σαλβαρά για το Νιόκαστρο.

Η σημαντική και πολύπλευρη Συλλογή του Αντώνη Τάντουλου με θέμα τη Ναυμαχία του Ναβαρίνου λειτουργεί ως προϋπόθεση για τη δημιουργία αυτής της έκθεσης. Κατά τη διαδρομή της υλοποίησής της οι συναντήσεις και οι συνεργασίες ήταν πολλές και αξέχαστες:

Με το φίλο, γιατρό, συλλέκτη Αντώνη Τάντουλο, που διαθέτει μεράκι, αγάπη, διάθεση για προσφορά.

Με τη Γεωργία Κακούρου-Χρόνη, επιμελήτρια της Κουμανταρείου Πινακοθήκης Σπάρτης, που αγκαλιάζει και αξιοποιεί κάθε πρόταση, ιδέα, έργο που έχει να προσφέρει κάτι μικρό ή μεγάλο στον πολιτισμό και τη μόρφωση.

Με την Εφορεία των Γενικών Αρχείων του Κράτους και την Βάσω Ψιμούλη, αναπληρώτρια διευθύντρια της Κεντρικής Υπηρεσίας των Γενικών Αρχείων του Κράτους κατά

την περίοδο προετοιμασίας της έκθεσης, οι οποίοι πρόθυμα αποδέχθηκαν τη συμμετοχή μας στη διοργάνωσή της, καθώς και με τους υπαλλήλους της Κεντρικής Υπηρεσίας των Γ.Α.Κ., και ιδιαίτερα τον Οδυσσέα Μπάρλο, που με συνέπεια συνεργάστηκαν μαζί μας για την παροχή εγγράφων.

Με τη Ρωσική πρεσβεία, που με ιδιαίτερη προθυμία έσπευσε να μας στείλει κατάλληλο υλικό από τις συλλογές της.

Με τον Βασίλη Κρεμμυδά, ομότιμο Καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών, για τη συμμετοχή, την υποστήριξη του όλου εγχειρήματος και την παρουσία του την ημέρα των εγκαινίων της έκθεσης.

Με τον Αγαμέμνονα Τσελίκια, Προϊστάμενο Ιστορ. και Παλ. Αρχείου του ΜΙΕΤ, για την πολύτιμη βοήθειά του.

Με τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.), για την άμεση ανταπόκρισή του στο αίτημά μας περί επιχορήγησης του καταλόγου της έκθεσης.

Με τον Οργανισμό Πολιτιστικής Ανάπτυξης Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Λακωνίας (ΟΠΑΝΑΛ), ο οποίος με την οικονομική του συνεισφορά στα υπόλοιπα έξοδα διευκόλυσε τη διοργάνωση αυτή.

Όλους τους ευχαριστούμε θερμά για την ανταπόκρισή τους στη δημιουργία αυτής της έκθεσης προς τιμήν των πρωτεργατών, προς τιμήν της Συνεργασίας των Ευρωπαϊκών δυνατοτήτων, προς τιμήν της μοναδικής στο είδος της Ναυμαχίας του Ναβαρίνου. Η προσπάθειά μας αυτή έχει στόχο να «ξεναγήσει» στα γεγονότα και στις ιστορικές συνθήκες της εποχής, να καταδείξει το ενδιαφέρον και τη συγκίνηση της ευρωπαϊκής κοινότητας από το 1827 μέχρι σήμερα και να δημοσιοποιήσει τη Συλλογή του Αντώνη Τάντουλου, ενημερώνοντας την επιστημονική κοινότητα για την ύπαρξή της και προσφέροντας μια πολλαπλή καταγραφή του γεγονότος σε μεγάλους και μικρούς.

Δρ. Πέπη Γαβαλά

Προϊσταμένη Γ.Α.Κ. - Αρχείων Ν. Λακωνίας

ΑΠΟ ΤΗ ΣΚΟΠΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΕΚΤΗ

Το υλικό που έχει συγκεντρωθεί για τη ναυμαχία στο Ναβαρίνο αποτελεί τμήμα μιας ευρύτερης συλλογής, που σχηματίζεται τα τελευταία χρόνια με απώτερο στόχο τη δημιουργία ενός ναυτικού μουσείου στη Λακωνία.

Το Ναβαρίνο αποτελεί ξεχωριστό κεφάλαιο στην ελληνική ναυτική ιστορία. Όχι μόνο γιατί έκρινε την τύχη της πατρίδας μας, αλλά και γιατί στη ναυμαχία υπήρξε ουσιαστική ελληνική συμμετοχή. Ένας μάλιστα από τους συμμετέχοντες, ο πιλότος του Codrington Πέτρος Μικέλης, δολοφονήθηκε άναδρα στην αιγυπτιακή ναυαρχίδα, συμμετέχοντας σαν μεταφραστής σε διαπραγματευτική αποστολή, και ουσιαστικά σφράγισε με το αίμα του την απόφαση του Άγγλου ναυάρχου να διατάξει πυρ κατά του τουρκοαιγυπτιακού στόλου.

Η δημιουργία μιας καλής θεματικής συλλογής είναι αποτέλεσμα επίμονης αναζήτησης πολλών χρόνων. Απαιτεί από τον συλλέκτη αγάπη, αφοσίωση, υπομονή και προ πάντων γνώση. Η πλατεία διαδεδομένη άποψη πως απαιτείται και πακτωλός χρημάτων είναι απόλυτα λανθασμένη. Η οικονομική άνεση δεν δημιουργεί συλλέκτες, απλά, εάν υπάρχει, τους διευκολύνει.

Μια ιδιαιτερότητα που χαρακτηρίζει τη συλλογή για τη ναυμαχία στο Ναβαρίνο, και που επιβεβαιώνει την προηγούμενη άποψη, είναι ότι περιλαμβάνει πολλά, ευτελή σε μια πρώτη ματιά, αντικείμενα. Που όμως αποκτούν μια διαφορετική αξία συγκεντρωμένα στην ίδια θεματική ενότητα, γιατί αποτελούν τεκμήρια της επίδρασης που είχε στον κόσμο ένα τόσο συνταρακτικό γεγονός.

Στη διάρκεια της κατάρτισης αυτής της συλλογής δύο πε-

ριστατικά έχουν μείνει ανεξίτηλα στη μνήμη μου.

Πριν από αρκετά χρόνια, σε ένα παζάρι παλαιών χαρτών στο εξωτερικό, είδα στο γραφείο ενός από τους εμπόρους, ένα κέρατο βοδιού. Θα μπορούσε να υποθέσει κανείς ότι ήταν διακοσμητικό. Έχοντας όμως διαβάσει ένα άρθρο για χάρτες χαραγμένους πάνω σε κέρατα, έσπευσα από περιέργεια να το εξετάσω, ανυποψίαστος για το τι πραγματικά ήταν. Και λίγο έλειψε να μου πέσει από τα χέρια, όταν διέκρινα τις λέξεις «NAVARINO 1827». Ήταν το πρώτο και ίσως το σημαντικότερο κομμάτι αυτής της συλλογής.

Πρόσφατα, σε κατάλογο παλαιοβιβλιοπωλείου της Βρετανίας ανακάλυψα ένα έγγραφο με το οποίο «η αλλοδαπή χήρα ενός βετεράνου του Ναβαρίνου, διεκδικούσε από το ναυαρχείο κάποιες αποζημιώσεις». Ο προσδιορισμός «αλλοδαπή» με παραξένεψε και από ένστικτο το αγόρασα χωρίς να το εξετάσω. Το έγγραφο αυτό αποδείχθηκε πολύτιμο, γιατί πιστοποίησε την άγνωστη μέχρι σήμερα συμμετοχή στη ναυμαχία ενός ακόμη Έλληνα: του πιλότου Μιχελάκη Τζούλια από τη Μήλο, την πατρίδα του πατέρα μου.

Τέτοιες στιγμές συγκίνησης και ικανοποίησης έχω ζήσει αρκετές στη διάρκεια της συλλεκτικής μου ζωής. Και είναι αυτές που με κάνουν να συνεχίζω...

Τελειώνοντας, θα ήθελα να εκφράσω την εκτίμηση και τις θερμές ευχαριστίες μου σε όλους όσους συνετέλεσαν στην άρτια διοργάνωση της έκθεσης και την άψογη εμφάνιση του καταλόγου. Η συνεργασία μαζί τους ήταν μια ακόμα θετική εμπειρία.

Αντώνης Ι. Τάντουλος

ΤΑ ΚΡΙΣΙΜΑ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΒΑΣΗ ΤΟΥ ΙΜΠΡΑΗΜ ΣΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ ΕΩΣ ΤΗ ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΝΑΒΑΡΙΝΟΥ

1825

11 Φεβρουαρίου Απόβαση του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο. Από τις 6 Φεβρουαρίου ο Κολοκοτρώνης φυλακισμένος στο Ναύπλιο.

7 Απριλίου Νίκη του Ιμπραήμ στο Κρεμμύδι της Μεσσηνίας.

26 Απριλίου Κατάληψη της Σφακτηρίας από τον Ιμπραήμ. Θάνατος Αναστάσιου Τσαμαδού, Αναγνώστη Παπαγεωργίου-Αναγνωσταρά και του Ιταλού φιλέλληνα Σανταρόζα.

Επιστολή του Σανταρόζα προς το γάλλο φίλο του Victor Cousin:
Φίλε μου, την Ελλάδα, την πατρίδα του Σωκράτους, την αγαπώ με έρωτα, που έχει μέσα του κάτι το ιερό.

20 Μαΐου Μάχη στο Μανιάκι. Θάνατος του Γρηγορίου Δικαίου-Παπαφλέσσα.

Μιχαήλ Μητσάκης, «Το Φίλημα»: *Τότε ο Ιμπραήμης πλησιάζει βραδέως προς το δένδρον, ίσταται και προσβλέπει σιγηλός επί μακρόν το άπνουν πτώμα του αντιπάλου και υπό το φως της σελήνης ήτις ανέτελλε την ώραν εκείνην αιματόχρους, ωσει βαφείσα και αυτή εκ του λύθρου του χυθέντος κατά την μάχην, υπό τους σειομένους κλάδους, οίτινες ανέφρισσον πενθίμως, φιλεί, παρατεταμένον φίλημα, τον όρθιον νεκρόν.*

5 Ιουνίου Φυλακισμένος στην Ακρόπολη δολοφονείται ο Οδυσσέας Ανδρούτσος (Δεύτερος Εμφύλιος: Ιούλιος 1824 - Ιανουάριος 1825).

Δε στο είπα εγώ, Δυσσέα μου, δε στο είπα εγώ παιδί μου, με τη Βουλή μην πιάνεσαι, με τους καλαμαράδες.

10 Ιουνίου Κατάληψη της Τριπολιτσάς από τον Ιμπραήμ.

13 Ιουνίου Νίκη των Ελλήνων στους Μύλους της Λέρνης.

Μακρυγιάννης: *Είναι αδύνατες οι θέσεις κ' εμείς, όμως είναι δυνατός ο Θεός οπού μας προστατεύει και θα δείξωμεν την τύχη μας σ' αυτές τις θέσεις τις αδύνατες.*

Γενικός αρχηγός των ελληνικών δυνάμεων ο Δημήτριος Υψηλάντης, υπαρχηγός ο Κωνσταντίνος Μαυρομιχάλης.

15 Απριλ.- 12 Δεκ. Πρώτη φάση της δεύτερης πολιορκίας του Μεσολογίου (Κιουταχής).

12 Δεκεμβρίου Οι Τούρκοι ενισχύονται από τους Αιγύπτιους στο Μεσολόγι.

Διονύσιος Σολωμός, «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι»:

Πέλαγο μέγα πολεμά, βαρεί το καλυβάκι.

Δεν τους βαραίνει ο πόλεμος, αλλ' έγινε πνοή τους.

1826

10 Απριλίου Η Έξοδος του Μεσολογίου.

Διονύσιος Σολωμός, «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι»:

Δρόμο να σχίσουν τα σταθιά, κ' ελεύθεροι να μείνουν,

Εκείθε με τους αδελφούς, εδώθε με το Χάρο.

Επιστροφή του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο.

24 Απριλίου Πρωτόκολλο Πετρούπολης.

21-23 Ιουνίου Εισβολή του Ιμπραήμ στη Μάνη. Απόκρουση των επιθέσεων του στη Βέργα και στον Διρό.

Μα οι άντρες όλοι λείπασι,

ήταν στη Βέργα τ' Αλμυρού,

όπου Τρωάδα ο πόλεμος,

πάαινε δυο μερόνυχτα.

3 Αυγούστου Ο Κιουταχής κυριεύει την Αθήνα. Πολιορκία της Ακρόπολης. Θάνατος του φρουραρχου της Ακρόπολης Γιάννη Γκούρα.

– Ν' έβγα, Γκούρα μ', προσκύνησι τον Κιουταή βιζιρη.

– Ν' όσου ν' ου Γκούρας ζουντανός, πασιά δεν προσुकνάει.

24 Νοεμβρίου Μάχη στην Αράχωβα και νίκη του Καραϊσκάκη.

6 Απριλίου Οι προσπάθειες για συγκρότηση της Γ' Εθνικής Συνέλευσης αποτυγχάνουν.

1827

Ιανουάριος Αγώνες για τη σωτηρία της Ακρόπολης των Αθηνών.

22 Απριλίου Θάνατος Γεωργίου Καραϊσκάκη.

Παρασκευή ξημέρωνε, να μη 'χε ξημερώσει,

π' ανοίξανε τον πόλεμο στον κάμπο της Αθήνας,

π' ο Καραϊσκος κίνησε να πάη να πολεμήσει.

24 Απριλίου Καταστροφή των Ελλήνων στο Φάληρο.

24 Μαΐου Παράδοση της Ακρόπολης στον Κιουταχή.

6 Ιουλίου Η συνθήκη του Λονδίνου (Ιουλιανή Σύμβαση).

8 Οκτωβρίου Ναυμαχία του Ναβαρίνου.

ΛΑΚΩΝΕΣ ΣΤΟ ΝΕΟΚΑΣΤΡΟ Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΗ ΣΑΛΒΑΡΑ

Ο Αντώνης Σαλβαράς, γόνος μεγάλης οικογένειας εμποροκτηματιών του Μυστρά, συμμετείχε ως πολιτάρχης στο Νεόκαστρο κατά την περίοδο 1824-1825.

Γ.Α.Κ. - ΑΡΧΕΙΑ ΝΟΜΟΥ ΛΑΚΩΝΙΑΣ [ΑΡΧΕΙΟ Δ.Κ. ΣΑΛΒΑΡΑ]

1. Νεόκαστρο, 24/11/1824.

Εγγραφο του επαρχείου Νεοκάστρου-Μεθώνης. Απόφαση των Δημογερόντων και Επιστατών για την πληρωμή του πολιτάρχου από τα εθνικά εισοδήματα.

2. Νεόκαστρο, 8/12/1824.

Επιστολή των Δημογερόντων και Επιστατών προς τον «εκλαμπρότατο», τον οποίο ενημερώνουν για την καλή διοίκηση της επαρχίας από τον πολιτάρχη Αντώνη Σαλβαρά.

4. Νεόκαστρο, 25/2/1825.
Επιστολή του Ηλία Κουσκούρη προς τον Νικολάκη Χ. Σαλταφέρο (Ανάπλι), στην οποία τον ενημερώνει για τις κινήσεις του Ιμπραήμ Πασά, την καταστροφή Μεθώνης, Κορώνης, Πεταλιδίου και την αναμονή επίθεσης στο Νεόκαστρο. Ανησυχεί για την απουσία του Αντώνη Σαλβαρά από το Νεόκαστρο και υποθέτει ότι μπορεί να είναι στην Καλαμάτα με τα στρατεύματα.

3. Νεόκαστρο, 13/2/1825.
Επιστολή του Ηλία Κουσκούρη προς τον Κωνσταντή Σαλβαρά (Μυστράς), στην οποία τον ενημερώνει για την απόβαση του Ιμπραήμ Πασά στη Μεθώνη, για τη στρατιωτική του δύναμη και για τη δύναμη των Ελλήνων.

5. Νεόκαστρο, 4/3/1825.
Επιστολή μάλλον του Αντώνη Σαλβαρά προς τον «εκλαμπρότατο», στην οποία ζητά χρηματική βοήθεια ώστε να πληρωθούν οι στρατιώτες.

